

บทที่ 5

สรุปการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง การประเมินผลการฝึกอบรมตามโครงการ โรงเรียนเกษตรกรไม้ผล จังหวัดระยอง ผู้วิจัยได้นำเสนอประเด็นสำคัญ โดยจำแนกเป็น 3 ส่วน คือ สรุปผลการวิจัย อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

1. สรุปการวิจัย

1.1 วัตถุประสงค์

การวิจัยเรื่องนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพสังคม เศรษฐกิจ ของเกษตรกรที่เข้ารับการฝึกอบรมตามโครงการ โรงเรียนเกษตรกร ไม้ผล จังหวัดระยอง เพื่อประเมินผลการฝึกอบรมตามโครงการ โรงเรียนเกษตรกร ไม้ผล จังหวัดระยองเพื่อศึกษาปัญหาอุปสรรค และข้อเสนอแนะในการฝึกอบรมตามโครงการ โรงเรียนเกษตรกร ไม้ผล จังหวัดระยอง

1.2 วิธีดำเนินการวิจัย

ประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยได้แก่ เกษตรกรผู้เข้ารับการฝึกอบรมตามโครงการ โรงเรียนเกษตรกร ไม้ผล จังหวัดระยองทั้งหมด จำนวน 125 ราย โดยเป็นเกษตรกรที่เข้ารับการฝึกอบรมตามโครงการ โรงเรียนเกษตรกร ไม้ผล จังหวัดระยอง และนำความรู้ที่ได้รับจากการฝึกอบรมไปปฏิบัติในสวนผลไม้ของตนเอง และถ่ายทอดสู่เกษตรกรสวนข้างเคียง

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ใช้แบบสัมภาษณ์ โดยใช้คำถามแบบปลายเปิด และปลายปิด มีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.92

การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยได้ทำการสัมภาษณ์เกษตรกร และวิเคราะห์ข้อมูล โดยใช้เครื่องคอมพิวเตอร์ โปรแกรมสำเร็จรูป สถิติที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ค่าสัมประสิทธิ์ อัลฟ่า ค่าร้อยละ ค่าความถี่ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน การจัดลำดับ

1.3 ผลการวิจัย

1.3.1 สภาพสังคมของเกษตรกร ที่เข้ารับการฝึกอบรมตามโครงการ โรงเรียนเกษตรกร ไม้ผล จังหวัดระยอง โดยเกษตรกรส่วนใหญ่เป็นเพศชายเฉลี่ยอายุ 51 ปีขึ้นไป ระดับการศึกษาส่วนใหญ่ระดับชั้นประถมศึกษา ส่วนใหญ่มีสมาชิกในครอบครัวเฉลี่ย 3 คน ส่วนใหญ่

เป็นสมาชิกกลุ่มเกษตรกรส่วนใหญ่ได้รับข่าวสารจากเจ้าหน้าที่และพบปะเจ้าหน้าที่เฉลี่ยจำนวน 5-10 ครั้งต่อปี

สภาพเศรษฐกิจของเกษตรกรเป็นแรงงานในครอบครัวเฉลี่ยต่ำกว่า 3 คน ส่วนใหญ่มีพื้นที่ทำสวนทั้งหมดเฉลี่ย 6-10 ไร่ ส่วนใหญ่ทำสวนทุเรียน โดยมีสวนทุเรียนอายุเฉลี่ย 10-15 ปี ใช้ต้นทุนการผลิตเฉลี่ย สูงกว่า 8,000 บาท/ไร่ และ ใช้ต้นทุนการผลิตเฉลี่ย 1,501-3,000 บาท/ไร่ เท่ากัน ส่วนใหญ่ได้ผลผลิตทุเรียนเฉลี่ย 501 – 800 กิโลกรัม/ ไร่ และจำหน่ายผลผลิตในตลาดท้องถิ่น

1.3.2 ระดับความรู้ที่เกษตรกรได้รับจากการฝึกอบรม

พบว่าเกษตรกรส่วนใหญ่มีความรู้มากใน 7 ประเด็นเรียงลำดับดังนี้ การเรียนรู้จำเป็นต้องเรียนรู้อย่างต่อเนื่องและตลอดฤดูกาลผลิต การเรียนรู้แบบโรงเรียนเกษตรกรทุกคนต้องร่วมกันคิดร่วมกันทำ การวิเคราะห์ระบบนิเวศช่วยให้สามารถตัดสินใจจัดการแปลงได้ดี เมื่อเกิดข้อสงสัยระหว่างการเรียนรู้ต้องทำการทดสอบพิสูจน์ทราบ วิทยากรเสริมจะช่วยแก้ไข ปัญหาด้านการสาริตและฝึกปฏิบัติได้ การสำรวจแปลงผลไม้มันต้องกระทำอย่างต่อเนื่อง การตัดแต่งกิ่งควรตัดกิ่งกระโคงทำให้ทรงพุ่มโปร่งแสงแดดส่องถึง

1.3.3 ระดับความเหมาะสมในการจัดตั้งโรงเรียนเกษตรกร

พบว่าโดยภาพรวมอยู่ในระดับที่เหมาะสมมาก โดยเรียงลำดับดังนี้ วิทยากรมีความเต็มใจและเป็นกันเองในการถ่ายทอดความรู้ วิทยากรมีการวางแผนในการถ่ายทอดความรู้ วิทยากรมีวิธีการและขั้นตอนในการถ่ายทอดความรู้ การดำเนินการกลุ่มสัมพันธ์ (นันทนาการ) ในการฝึกอบรม การเรียนรู้ด้วยการจัดทำแปลงเรียนรู้/ศึกษา/ทดสอบแบบง่าย ๆ การใช้สื่อ เอกสารประกอบ ในการฝึกอบรม การแบ่งกลุ่มเรียนรู้ กลุ่มละ 5 คน จำนวน 5 กลุ่ม รวม 25 คน วิทยากรใช้วัสดุในการดำเนินการฝึกอบรม การใช้วิธีการป้องกันกำจัดศัตรูพืช โดยวิธีผสมผสาน การเชิญวิทยากรเสริมมาถ่ายทอดความรู้เฉพาะเรื่อง

1.3.4 ระดับของการนำความรู้ไปปฏิบัติ

พบว่าโดยภาพรวมอยู่ในระดับมากและเมื่อพิจารณาแต่ละประเด็นแล้ว พบว่ามีการนำความรู้ไปปฏิบัติ 2 ระดับ คือ ระดับมากโดยเรียงลำดับดังนี้ การใช้พันธุ์พืช (ไม้ผล) พันธุ์ดี การใช้ปุ๋ยชีวภาพในสวนผลไม้ การใช้ปุ๋ยเคมีที่ถูกต้อง การสำรวจสวนผลไม้ การใช้สารเคมีฉีดพ่นในสวนผลไม้ ประโยชน์ของการมีส่วนร่วม การอนุรักษ์ศัตรูธรรมชาติไปถ่ายทอดให้สมาชิกในครอบครัว การนำความรู้ที่ได้รับไปถ่ายทอดให้เกษตรกรเพื่อนบ้าน ส่วนใน ระดับปาน

กลาง เรียงลำดับดังนี้คือ การนำศัตรูธรรมชาติ (แมลงที่เป็นประโยชน์) ไปใช้ในสวนผลไม้ การจดบันทึกในการทำสวนผลไม้

1.3.5 ระดับของผลจากการนำความรู้ไปปฏิบัติ

พบว่าโดยภาพรวมอยู่ในระดับมากและเมื่อพิจารณาแต่ละประเด็นแล้ว พบว่ามีการนำความรู้ไปปฏิบัติ 2 ระดับ คือ ระดับมาก โดยเรียงลำดับดังนี้ การสำรวจสวนผลไม้ ช่วยในการตัดสินใจจัดการสวนผลไม้ ศัตรูธรรมชาติ (แมลงที่เป็นประโยชน์) ช่วยสร้างระบบนิเวศ สวนผลไม้มีโอกาสที่จะได้รับรองผลผลิตสินค้าเกษตรที่ได้มาตรฐาน สภาพแวดล้อมในสวนผลไม้ดีขึ้น ผลผลิตในสวนผลไม้เพิ่มขึ้น คุณภาพผลผลิตดีขึ้น สุขภาพดีขึ้น มีโอกาสพบปะแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับสมาชิกในโรงเรียน สามารถทำให้ชีวิตและครอบครัวดีขึ้นและ ระดับปานกลางในประเด็นเกษตรกรเพื่อนบ้านสามารถปฏิบัติตามได้

1.3.6 ระดับของปัญหาในการปลูกทุเรียน

พบว่าโดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลางและเมื่อพิจารณาแต่ละประเด็นแล้วพบว่ามีปัญหา ใน 16 ประเด็น คือ 1) ด้านความรู้ในระดับปานกลางโดยเรียงลำดับดังนี้ ความรู้เรื่องพันธุ์ทุเรียน ความรู้เรื่องการจำหน่ายผลผลิต ความรู้เรื่องการตัดแต่งกิ่ง ความรู้เรื่องการให้น้ำ ความรู้เรื่องการให้ปุ๋ยประเด็นใน ระดับน้อย โดยเรียงลำดับดังนี้ ความรู้เรื่องการป้องกันกำจัดวัชพืช ความรู้เรื่องการเก็บเกี่ยว 2) ด้านการปฏิบัติและสนับสนุนมีปัญหา ระดับปานกลาง โดยเรียงลำดับดังนี้ การระบาดของเพลี้ยไฟ การระบาดของไรแดง การระบาดของหนอนเจาะลำต้นทุเรียน การระบาดของเพลี้ยไก่แจ้ การระบาดของโรครากเน่าโคนเน่า 3) ด้านการขนส่งผลผลิตมีปัญหา ระดับปานกลาง 4) ด้านการขาดแคลนแหล่งน้ำมีปัญหา ระดับน้อย 5) ด้านเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรมีปัญหา ระดับน้อย 6) ด้านการขาดแรงงานมีปัญหา ระดับน้อย

1.3.7 ระดับของปัญหาในโรงเรียนเกษตรกร

พบว่าโดยภาพรวมอยู่ในระดับน้อยโดยเรียงลำดับดังนี้ วัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ในการฝึกอบรมมีน้อยเกินไปไม่เหมาะสม การจัดอาหารและเครื่องดื่มมีน้อยเกินไปไม่เหมาะสม เวลาที่นานเกินไปในแต่ละครั้งของการเข้ารับการฝึกอบรม วิทยากรที่ไม่เข้าใจระบบของการฝึกอบรม จำนวนของสมาชิกโรงเรียนละ 25 คน มากเกินไป สถานที่ที่ใช้ในการฝึกอบรมอยู่ห่างจากแปลงเรียนรู้ หลักสูตรการเรียนรู้ที่ไม่ต่อเนื่อง การฝึกปฏิบัติมากเกินไป สมาชิกแสดงความคิดเห็นในการเรียนรู้ได้ตลอดการฝึกอบรม การจัดทำแปลงเรียนรู้ที่ไม่มีผลมีอายุมากเกินไป

1.3.8 ข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะในโรงเรียนเกษตรกร

พบว่าเกษตรกรผู้เข้ารับการฝึกอบรมตามโครงการโรงเรียนเกษตรกรไม้ผล จังหวัดระยองส่วนใหญ่ให้ข้อเสนอแนะโดยเรียงตามลำดับความสำคัญดังนี้ ระยะเวลา ข้อเสนอแนะ ครั้งละ 2 ปี และให้ฝึกอบรมไปเรื่อยๆ เรื่องการฝึกปฏิบัติ ข้อเสนอแนะวันละ 3 ชั่วโมง ช่วงบ่าย หลักสูตรข้อเสนอแนะ ให้ทำเอกสารฝึกอบรมแจกหลังฝึกอบรมเสร็จ วัสดุ อุปกรณ์ ข้อเสนอแนะให้เกษตรกรนำมาเองบ้าง ส่วนในประเด็นอื่น ๆ เห็นว่าดีอยู่แล้ว

2. อภิปรายผล

2.1 สภาพสังคม

เกษตรกรที่เข้ารับการฝึกอบรมตามโครงการโรงเรียนเกษตรกรไม้ผล จังหวัดระยอง ส่วนใหญ่เป็นเพศชายอายุเฉลี่ย 51 ปีขึ้นไป ระดับการศึกษาส่วนใหญ่ระดับชั้นประถมศึกษา ส่วนใหญ่มีสมาชิกในครอบครัวเฉลี่ย 3 คน และเป็นสมาชิกกลุ่มเกษตรกร ส่วนใหญ่ได้รับข่าวสารจากเจ้าหน้าที่และพบปะเจ้าหน้าที่เฉลี่ยจำนวน 5-10 ครั้งต่อปี

ผลการวิจัยสอดคล้องในบางประเด็นและแตกต่างในประเด็นกับการศึกษาของ สักดา จิรไพโรจน์ (2546:บทคัดย่อ) ซึ่งได้ทำการวิจัยการประเมินผลความพึงพอใจหลังการฝึกของเกษตรกรผู้เข้ารับการฝึกอบรมโครงการการจัดการการผลิตข้าวตามแนวทางโรงเรียนเกษตรกรในพระราชดำริในเขตจังหวัดสุพรรณบุรี ปี 2546 ผลการวิจัยพบว่า (1) สภาพสังคม เกษตรกรส่วนมากเป็นเพศชายอายุระหว่าง 41 – 50 ปี การศึกษาดำรงต่ำกว่า 6 มีสมาชิกครัวเรือนมากกว่า 4 คน ส่วนมากเป็นสมาชิกกลุ่มเกษตรกร ความแตกต่างคือเกษตรกรที่เข้ารับการฝึกอบรมตามโครงการโรงเรียนเกษตรกรไม้ผล จังหวัดระยอง มีอายุมากกว่าและมีสมาชิกในครอบครัวน้อยกว่า

2.2 สภาพเศรษฐกิจ

เกษตรกรส่วนใหญ่แรงงานในครอบครัวต่ำกว่า 3 คน มีพื้นที่ทำสวน 6-10 ไร่ ส่วนใหญ่ทำสวนทุเรียน โดยมีอายุทุเรียนระหว่าง 10-15 ปี ส่วนใหญ่ใช้ต้นทุนการผลิตเฉลี่ย สูงกว่า 8,000 บาท/ไร่ และ ใช้ต้นทุนการผลิตระหว่าง 1,501-3,000 บาท/ไร่ เท่ากัน ส่วนใหญ่ได้ผลผลิตทุเรียนระหว่าง 501 – 800 กิโลกรัม/ไร่ และจำหน่ายผลผลิตในตลาดท้องถิ่น

สอดคล้องกับสักดา จิรไพโรจน์ (2546:บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยการประเมินผลความพึงพอใจหลังการฝึกของเกษตรกรผู้เข้ารับการฝึกอบรมโครงการการจัดการการผลิตข้าวตามแนวทางโรงเรียนเกษตรกรในพระราชดำริในเขตจังหวัดสุพรรณบุรี ปี 2546 ผลการวิจัยพบว่า

เกษตรกรส่วนมากเป็นแรงงานในครัวเรือนระหว่างต่ำกว่า 3 คน มีต้นทุนในการผลิตเฉลี่ย 1,100 บาท/ไร่ ขึ้นไปขณะที่ ฐากร ศิริพจนกุล (2544:บทคัดย่อ) ผลการวิจัยพบว่า มีแรงงานเฉลี่ย 3 คน

2.3 ระดับความรู้ที่เกษตรกรได้รับจากการฝึกอบรม

พบว่าประเด็นที่เกษตรกรส่วนใหญ่มีความรู้ ได้แก่ การเรียนรู้จำเป็นต้องเรียนรู้อย่างต่อเนื่องและตลอดฤดูการผลิต การเรียนรู้แบบ โรงเรียนเกษตรกรทุกคนต้องร่วมกันคิดร่วมกันทำการวิเคราะห์ระบบนิเวศช่วยให้สามารถตัดสินใจจัดการแปลงได้ดี เมื่อเกิดข้อสงสัยระหว่างการเรียนรู้ต้องทำการทดสอบพิสูจน์ทราบ วิทยากรเสริมจะช่วยแก้ไขปัญหาด้านการสาธิตและฝึกปฏิบัติได้ การสำรวจแปลงผลไม้ต้องกระทำอย่างต่อเนื่อง เป็นต้น เนื่องจากเมื่อเกษตรกรได้เข้าร่วมโครงการโรงเรียนเกษตรกรไม้ผลจังหวัดระยองแล้วเข้าใจในวิธีการเรียนรู้ทำให้การวิจัยพบว่าเกษตรกรมีความรู้ในระดับมาก

สอดคล้องกับกรมส่งเสริมการเกษตร (2547:7-9) ที่กล่าวถึง องค์ประกอบการดำเนินงานตามแนวทางโรงเรียนเกษตรกรในพระราชดำริว่า การดำเนินงานตามแนวทางโรงเรียนเกษตรกรในพระราชดำริ มีองค์ประกอบในการดำเนินงานแตกต่างจากกิจกรรมการส่งเสริมที่ปฏิบัติกันอยู่ปัจจุบัน ดังนี้ คือ เกษตรกรเข้ารับการอบรมอย่างต่อเนื่องตลอดฤดูการเพาะปลูกตามหลักสูตรที่กำหนดโดยเน้นให้มีการศึกษา ทดลอง วิเคราะห์ และตัดสินใจ โดยตัวเกษตรกร

2.4 ระดับความเหมาะสมในการจัดตั้งโรงเรียนเกษตรกร

พบว่าอยู่ในระดับที่เหมาะสมมากในทุกประเด็น คือ วิทยากรมีความเต็มใจและเป็นกันเองในการถ่ายทอดความรู้ วิทยากรมีการวางแผนในการถ่ายทอดความรู้ วิทยากรมีวิธีการและขั้นตอนในการถ่ายทอดความรู้ การดำเนินการกลุ่มสัมพันธ์ (นันทนาการ) ในการฝึกอบรม การเรียนรู้ด้วยการจัดทำแปลงเรียนรู้/ศึกษา/ทดสอบแบบง่าย ๆ การใช้สื่อเอกสารประกอบในการฝึกอบรม การแบ่งกลุ่มเรียนรู้ กลุ่มละ 5 คน จำนวน 5 กลุ่ม รวม 25 คน วิทยากรใช้วัสดุในการดำเนินการฝึกอบรม การใช้วิธีการป้องกันกำจัดศัตรูพืช โดยวิธีผสมผสาน การเชิญวิทยากรเสริมมาถ่ายทอดความรู้เฉพาะเรื่อง สอดคล้องกับกรมส่งเสริมการเกษตร (2547 :7-9) ที่ระบุว่าเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรที่ เป็นผู้รับผิดชอบในการอบรมเกษตรกรควรจะเป็นผู้ที่ผ่านการอบรมเพื่อเป็นวิทยากร (Training of Trainers) ตลอดฤดูกาลของการเพาะปลูก (Season Long Training) ก่อนที่จะออกไปดำเนินการอบรมเกษตรกร และจะต้องมีอุดมการณ์ในการที่จะเสียสละ และอุทิศตนเพื่อประโยชน์ ของเกษตรกรโดยรวม

2.5 ระดับของการนำความรู้ไปปฏิบัติ

พบว่าอยู่ในระดับมากในประเด็นต่างๆ คือ การใช้พันธุ์พืช (ไม้ผล) พันธุ์ดี การใช้ปุ๋ยชีวภาพในสวนผลไม้ การใช้ปุ๋ยเคมีที่ถูกต้อง การสำรวจสวนผลไม้ เรื่องการใช้สารเคมีฉีดพ่นในสวนผลไม้ ประโยชน์ของการมีส่วนร่วม การอนุรักษ์ศัตรูธรรมชาติไปถ่ายทอดให้สมาชิกในครอบครัว การนำความรู้ที่ได้รับไปถ่ายทอดให้เกษตรกรเพื่อนบ้านเป็นผลจากการใช้รูปแบบของโรงเรียนเกษตรกรทำให้การเรียนรู้ต้องควบคู่ไปกับการปฏิบัติจริงทำให้การนำความรู้ไปปฏิบัติของเกษตรกรที่เข้ารับการฝึกอบรมตามโครงการ โรงเรียนเกษตรกรไม้ผล จังหวัดระยองในการวิจัยครั้งนี้มีการนำความรู้ไปปฏิบัติอยู่ในระดับมาก

สอดคล้องกับกรมส่งเสริมการเกษตร (2547:7-9) ที่กล่าวถึง องค์ประกอบ การดำเนินงานตามแนวทางโรงเรียนเกษตรกรในพระราชดำริว่า การดำเนินงานตามแนวทางโรงเรียนเกษตรกรในพระราชดำริ มีองค์ประกอบในการดำเนินงานแตกต่างจากกิจกรรมการส่งเสริมที่ปฏิบัติกันอยู่ปัจจุบัน ดังนี้ เกษตรกรเป็นผู้จัดทำวัสดุอุปกรณ์ประกอบการเรียนรู้รวมทั้งทำแปลงศึกษาทดลองทำสวนแมลง (Insect Zoo) การเก็บตัวอย่างศัตรูพืชเพื่อการจำแนกและศึกษาบทบาทของสิ่งมีชีวิตในระบบนิเวศและการวิเคราะห์ระบบนิเวศเกษตร เพื่อประกอบการตัดสินใจ

2.6 ระดับของผลจากการนำความรู้ไปปฏิบัติ

พบว่าอยู่ในระดับมากในประเด็นต่าง ๆ คือ การสำรวจสวนผลไม้ช่วยในการตัดสินใจจัดการสวนผลไม้ศัตรูธรรมชาติ (แมลงที่เป็นประโยชน์) ช่วยสร้างระบบนิเวศ สวนผลไม้ของท่านมีโอกาสที่จะได้รับรองผลผลิตสินค้าเกษตรที่ได้มาตรฐาน

สภาพแวดล้อมในสวนผลไม้ดีขึ้น ผลผลิตในสวนผลไม้เพิ่มขึ้น คุณภาพผลผลิตดีขึ้น สุขภาพดีขึ้น มีโอกาสพบปะแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับสมาชิกในโรงเรียน สามารถทำให้ชีวิตตนเองและครอบครัวดีขึ้น เนื่องจากการเรียนรู้ที่เกิดจากการมีส่วนร่วมและการปฏิบัติจริงของเกษตรกรและวิทยากรทำให้ผลจากการนำความรู้ไปปฏิบัติอยู่ในระดับมากสอดคล้องกับการดำเนินงานตามแนวทางโรงเรียนเกษตรกรในพระราชดำริ คือ มีการจัดทำแปลงทดลอง (Field Lab) หรือแปลงสำหรับฝึกหัด เรียนรู้ ซึ่งถือว่าเป็นหัวใจของโรงเรียนประกอบด้วยพื้นที่ประมาณ 1 ไร่ หรือ 1,600 ตารางเมตรที่เกษตรกรจะร่วมกันใช้เป็นแปลงศึกษา ทดลอง เปรียบเทียบกิจกรรมต่างๆ ที่เกษตรกรต้องการ หรือควรที่จะเรียนรู้

ขณะที่กลุ่มงานอารักขาพืช สำนักงานส่งเสริมการเกษตรภาคตะวันออก (2540:บทคัดย่อ) ได้ประเมินผลโครงการส่งเสริมการป้องกันและกำจัดศัตรูได้ผลโดยวิธีผสมผสานภาคตะวันออก โดยแบ่งการประเมินเป็น 3 ระดับ ได้แก่ ระดับจังหวัด ระดับอำเภอ และระดับ

เกษตรกร สรุปได้ว่าผลการปฏิบัติงานตามระบบการจัดการศัตรูไม้ผลโดยวิธีผสมผสาน เกษตรกรได้รับประโยชน์ 3 ประการคือ (1) ลดจำนวนครั้งในการพ่นสารเคมี (2) เกษตรกรลดต้นทุนการผลิต และ (3) เกษตรกรได้ผลกำไรต่อหน่วยการผลิตเพิ่มขึ้น

2.7 ระดับของปัญหาในการปลูกทุเรียน

พบว่าโดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง และเมื่อพิจารณารายละเอียดพบว่าอยู่ในระดับปานกลาง ด้านความรู้ คือ เรื่องพันธุ์ทุเรียน การจำหน่ายผลผลิต การตัดแต่งกิ่ง การให้น้ำ การให้ปุ๋ย ด้านการปฏิบัติมีปัญหาในระดับปานกลางในประเด็นของเพลี้ยไฟ ไรแดง หนอนเจาะลำต้นทุเรียน เพลี้ยไก่แจ้ โรครากเน่า โคนเน่าและปัญหา ด้านการขนส่งผลผลิต อยู่ในระดับปานกลาง เช่นกัน

สำหรับประเด็นนี้มีปัญหาที่น่าสนใจคือด้านการปฏิบัติซึ่งทางสมาชิกในโรงเรียนกำลังร่วมกันหาแนวทางแก้ไขและคงต้องใช้ระยะเวลาอีกระยะหนึ่งซึ่งควรจะทำวิจัยเรื่องนี้ โดยเฉพาะคือการป้องกันกำจัดการระบาดของเพลี้ยไฟ การระบาดของไรแดง การระบาดของหนอนเจาะลำต้นทุเรียน การระบาดของเพลี้ยไก่แจ้ การระบาดของโรครากเน่า โคนเน่า โดยวิธีชีวภาพและโดยแนวทางของโรงเรียนเกษตรกร

2.8 ระดับของปัญหาในโรงเรียนเกษตรกร

พบว่าอยู่ในระดับน้อยในทุกประเด็นคือ วัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ในการฝึกอบรมมีน้อยเกินไปไม่เหมาะสม การจัดอาหารและเครื่องดื่มน้อยเกินไปไม่เหมาะสม เวลาที่นานเกินไปในแต่ละครั้งของการเข้ารับการฝึกอบรม วิทยากรที่ไม่เข้าใจระบบของการฝึกอบรม จำนวนของสมาชิกโรงเรียนละ 25 คน มากเกินไป สถานที่ที่ใช้ในการฝึกอบรมอยู่ห่างจากแปลงเรียนรู้ หลักสูตรการเรียนรู้ที่ไม่ต่อเนื่อง การฝึกปฏิบัติมากเกินไป สมาชิกแสดงความคิดเห็นในการเรียนรู้ได้ตลอดการฝึกอบรม การจัดทำแปลงเรียนรู้ที่ไม่ผลมีอายุมากเกินไป และเมื่อพิจารณาโดยภาพรวมมีปัญหาในระดับน้อยเช่นกัน

สิ่งที่น่าสังเกตจากการวิจัยครั้งนี้คือเรื่อง การเรียนรู้ที่ต่อเนื่องเกษตรกรร่วมคิดร่วมทำเมื่อเกิดปัญหาต่าง ๆ เกษตรกรจะสามารถหาทางออกได้เอง สอดคล้องกับกรมส่งเสริมการเกษตร (2547:7-9) ที่ระบุว่าองค์ประกอบการดำเนินงานตามแนวทางโรงเรียนเกษตรกร ในพระราชดำริแปลงทดลอง (Field Lab) หรือแปลงสำหรับฝึกหัด เรียนรู้ ซึ่งถือว่าเป็นหัวใจของโรงเรียน

2.9 ข้อเสนอแนะในโรงเรียนเกษตรกร

พบว่าเกษตรกรผู้เข้ารับการฝึกอบรมตามโครงการโรงเรียนเกษตรกรไม่ผล จังหวัดระยองส่วนใหญ่ให้ข้อเสนอแนะดังนี้ ระยะเวลา ควรดำเนินการ ปีละ 2 ครั้ง และให้ฝึกอบรมไปเรื่อยๆ การฝึกปฏิบัติข้อเสนอแนะวันละ 3 ชั่วโมง ช่วงบ่าย ด้านหลักสูตรควรทำเอกสารฝึกอบรมแจกหลังฝึกอบรมเสร็จ วัสดุอุปกรณ์ข้อเสนอแนะควรให้เกษตรกรนำมาเองบ้าง สอดคล้องกับศักดา จิรไพโรจน์ (2546:บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยการประเมินผลความพึงพอใจหลังการฝึกของเกษตรกรผู้เข้ารับการฝึกอบรมโครงการการจัดการผลิตข้าวตามแนวทางโรงเรียนเกษตรกรในพระราชดำริในเขตจังหวัดสุพรรณบุรี ปี 2546 ผลการวิจัยพบว่า ข้อเสนอแนะที่เกษตรกรระบุ เรียงลำดับได้แก่ สมควรมีการฝึกอบรมอย่างต่อเนื่องต่อไป ควรมีวิทยากรสอนเฉพาะเรื่อง ควรมีการประเมินผลในการฝึกอบรม ควรมีการพาไปดูงานนอกสถานที่ และควรให้วิทยากรรับงานฝึกอบรมเพียงด้านเดียว

สิ่งที่น่าสนใจที่ค้นพบในการวิจัยครั้งนี้คือเกษตรกรต้องการให้มีการฝึกอบรมอย่างต่อเนื่องไปเรื่อยๆ วันละ 3 ชั่วโมงในช่วงบ่ายและต้องการให้สมาชิกนำวัสดุอุปกรณ์มาเองซึ่งเป็นวัตถุประสงค์สำคัญในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ซึ่งจะเป็นประโยชน์ในวิจัยและจัดทำโครงการที่เกี่ยวข้องในอนาคต

3. ข้อเสนอแนะ

3.1 ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1) ควรปรับปรุงหลักสูตรการฝึกอบรมเกษตรกรตามโครงการโรงเรียนเกษตรกรไม่ผลให้เหมาะสมกับเพศ อายุและความรู้ของเกษตรกรซึ่งต้องใช้สื่อ ภาษาที่เข้าใจง่าย ใช้หลักการมีส่วนร่วมให้มากขึ้นเพราะการจัดทำหลักสูตรที่ดีจะทำให้การดำเนินการเรียนรู้เป็นไปอย่างมีระบบ และหลักสูตรที่จัดทำจะต้องมีความสัมพันธ์กับเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการ วิทยากร สถานที่ แปลงเรียนรู้ ระยะเวลาฝึกอบรม และวัสดุอุปกรณ์ วิธีที่จะทำให้การจัดทำหลักสูตรมีประสิทธิภาพ ส่งผลให้การฝึกอบรมประสบความสำเร็จ คือ ต้องทำปฏิทินพืชให้ละเอียด หาความคาดหวังและความต้องการของเกษตรกรเข้าร่วมโครงการให้มากที่สุด โดยใช้ข้อตกลงร่วมให้เป็นประโยชน์

2) ควรคัดเลือกเกษตรกรให้ตรงกับกลุ่มเป้าหมาย การคัดเลือกเกษตรกรเข้าร่วมโครงการโรงเรียนเกษตรกรไม่ผลควรดำเนินการผ่านกลุ่มสถาบันเกษตรกรที่สังกัดจะทำให้สะดวกและจะได้เกษตรกรเป้าหมายตรงกับความต้องการเช่น กลุ่มปรับปรุงคุณภาพทุเรียน กลุ่มเกษตรกร

ทำสวนทุเรียน กลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกทุเรียนปลอดสารพิษ หากคัดเลือกเกษตรกรที่ไม่ใช่กลุ่มเป้าหมายจะทำให้การฝึกอบรมมีปัญหาและล้มเหลวในที่สุด

3) ควรเน้นการจดบันทึกในการทำสวนผลไม้ การถ่ายทอดความรู้ในการฝึกอบรมเกษตรกรตามโครงการโรงเรียนเกษตรกรไม้ผล จำเป็นต้องเน้นเรื่องการจดบันทึกในการทำสวนผลไม้ เนื่องจากเป็นเรื่องจำเป็นและสำคัญต่อกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม วิธีที่จะทำให้มีการจดบันทึกที่วิทยากรจะต้องมอบงานให้แบบกลุ่มและแบบรายบุคคล โดยจะต้องรายงานผลการจดบันทึกให้กลุ่มย่อยและกลุ่มใหญ่ทราบระหว่างมีการทบทวนกิจกรรม

4) ควรมีการขยายผลไปยังเกษตรกรเพื่อนบ้านข้างเคียง การขยายผลการฝึกอบรมและเพื่อให้เกิดประโยชน์ในการปฏิบัติดูแลสวนผลไม้ ให้เป็นไปตามระบบในหลักสูตรของการฝึกอบรม เกษตรกรเพื่อนบ้านใกล้เคียงหรือสวนผลไม้ใกล้เคียงนับว่ามีความสำคัญต่อเกษตรกรร่วมโครงการมาก โดยวิธีที่จะทำให้เกษตรกรเพื่อนบ้านปฏิบัติตามได้คือฝึกการถ่ายทอดความรู้หรือการเป็นวิทยากรเกษตรกรซึ่งวิทยากรหลักจะต้องเรียนรู้วิธีการสร้างวิทยากรเกษตรกรและให้เกษตรกรเข้าร่วมโครงการฝึกการถ่ายทอดความรู้ให้เกษตรกรเพื่อนบ้านด้วยการปฏิบัติจริง โดยมีกลุ่มย่อยและวิทยากรหลักเป็นพี่เลี้ยง ให้มีการปฏิบัติทุกสัปดาห์ ๆ ละ 1 ครั้ง

5) ควรมีการวางแผนในการฝึกอบรมให้เหมาะสมตลอดฤดูกาลผลิต เนื่องจากการฝึกอบรมตามโครงการโรงเรียนเกษตรกรไม้ผลจะต้องเรียนรู้ไปพร้อมกับการเจริญเติบโตของพืชที่เรียนรู้ โดยจัดทำเป็นแปลงศึกษาเรียนรู้ฝึกปฏิบัติตลอดระยะเวลาของการฝึกอบรม หากไม่มีการวางแผนที่ดีและฝึกอบรมไม่ตรงฤดูกาลผลิตจะทำให้ขาดขั้นตอนของการปฏิบัติจริง จะทำให้เสียประโยชน์ สิ้นเปลืองงบประมาณ เพราะอาจจะต้องหาสื่อมาประกอบในช่วงที่ขาดขั้นตอนการปฏิบัติ ถ้าวิทยากรมีประสบการณ์ไม่มากพอก็จะทำให้ผลของการฝึกอบรมออกมาไม่ตรงกับความเป็นจริง เกษตรกรจะขาดความเชื่อถือในวิธีการของโรงเรียนเกษตรกร

6) ควรนำการฝึกอบรมตามโครงการโรงเรียนเกษตรกรไม้ผลไปใช้เป็นนโยบายและแนวทางในการส่งเสริมการเกษตร แนวทางใหม่ได้ทั้งภาครัฐและเอกชน ในปัจจุบันมีการใช้แนวทางการมีส่วนร่วมในการเรียนรู้อย่างกว้างขวาง เนื่องจากความรู้ที่ได้มาจากประสบการณ์ตรงของผู้เข้ารับการฝึกอบรมซึ่งจะต้องแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน

ในส่วนของภาครัฐหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง สามารถนำผลการวิจัยไปปรับใช้เพื่อการบูรณาการในการถ่ายทอดความรู้ให้แก่เกษตรกรเป็นการประหยัดเวลาและใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งในปัจจุบันมีหลายหน่วยงานที่เข้ามามีบทบาทในการใช้วิธีการโรงเรียนเกษตรกร เพราะต่างทราบดีว่าเป็นวิธีการที่ยั่งยืนกว่ารูปแบบเก่าๆที่เคยใช้กันมาแต่ปัญหาที่เกิดขึ้นคือหลายๆหน่วยงานขาดวิทยากรกระบวนการที่มีคุณภาพเพราะการจะใช้วิธีการโรงเรียนเกษตรกรวิทยากร

ต้องผ่านการฝึกอบรมเข้มตลอดฤดูกาลผลิตและจะต้องมีประสบการณ์ในการจัดทำโรงเรียนเกษตรกรอย่างน้อย 3 โรงเรียนจึงจะสามารถมองเห็นเทคนิควิธีการใช้กระบวนการอย่างถูกวิธี

ปัจจุบันหน่วยงานที่เกี่ยวข้องโดยตรงในภาครัฐคือกรมส่งเสริมการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ มีการใช้วิธีการโรงเรียนเกษตรกรในทุกพื้นที่เกี่ยวกับการส่งเสริมการเกษตรด้านต่างๆแต่ผลงานปรากฏออกมาค่อนข้างน้อย สาเหตุสำคัญมาจากขาดการติดตามผู้ที่รับผิดชอบในการติดตามขาดความรู้ในวิธีการของโรงเรียนเกษตรกร วิทยากรขาดขวัญกำลังใจ ผู้บริหารไม่ให้ความสำคัญเพราะไม่ทราบว่าแท้จริงแล้ววิธีการของโรงเรียนเกษตรกรคืออะไร ดังนั้นผู้บริหารควรให้ความสำคัญและติดตามดูแลอย่างต่อเนื่อง

7) ควรมีการฝึกอบรมและคัดเลือกวิทยากรหลักหรือวิทยากรที่ผ่านการฝึกอบรมเข้มตลอดฤดูกาลผลิตและเป็นผู้จัดการถ่ายทอดความรู้ตามกระบวนการของโรงเรียนเกษตรกร โดยจะต้องผ่านประสบการณ์การจัดตั้งโรงเรียนเกษตรกรอย่างน้อย 3 โรงเรียน เพื่อจะได้สามารถมองเห็นเทคนิควิธีการใช้กระบวนการปฏิบัติและแก้ปัญหาได้อย่างถูกต้อง ทำให้การฝึกอบรมมีประสิทธิภาพและประสบผลสำเร็จ

3.2 ข้อเสนอแนะในการดำเนินการวิจัยต่อไป

3.2.1 ควรมีการศึกษาวิจัย เกี่ยวกับโครงการโรงเรียนเกษตรกรไม้ผล ในภูมิภาค และจังหวัดอื่นๆ ที่มีความแตกต่างกันทางด้านเศรษฐกิจ สังคม ประเพณี และวัฒนธรรม เพราะจะสามารถนำไปเป็นแบบอย่างในแต่ละภูมิภาคได้และจะทำให้ได้ข้อมูลในภาพรวมเพื่อการประยุกต์หลักสูตรให้เหมาะสมยิ่งขึ้น

3.2.2 ควรศึกษาวิจัย เกี่ยวกับโครงการโรงเรียนเกษตรกรไม้ผลในกลุ่มที่ประสบความสำเร็จเพื่อเป็นแนวทางส่งเสริมการเกษตร เพราะจะทำให้ทราบถึงข้อมูลที่ทำให้ประสบความสำเร็จและนำไปเผยแพร่ได้ต่อไป

3.2.3 ควรศึกษาวิจัย โครงการโรงเรียนเกษตรกรไม้ผล ในกลุ่มเกษตรกรก้าวหน้า กลุ่มเกษตรกรรายใหญ่ ทั้งนี้เพราะกลุ่มเกษตรกรก้าวหน้าและรายใหญ่มีการใช้ปัจจัยการผลิตค่อนข้างสูงหากมีการศึกษาวิจัยจะเกิดประโยชน์ต่อเกษตรกรเองและเศรษฐกิจของประเทศโดยรวม

3.2.4 ควรศึกษาวิจัย เกี่ยวกับการฝึกอบรมวิทยากรหลักหรือฝึกอบรมเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องเป็นวิทยากรจัดทำกระบวนการและการฝึกอบรมเกษตรกรเพื่อเป็นวิทยากรเกษตรกรจัดทำกระบวนการตามโครงการโรงเรียนเกษตรกรไม้ผล ว่ามีความเหมือนหรือแตกต่างกันอย่างไรที่จะทำให้เกิดประโยชน์สูงสุด

3.2.5 ควรศึกษาวิจัยเกี่ยวกับหน่วยงานภาครัฐและเอกชนที่มีการนำกระบวนการโรงเรียนเกษตรกรไปใช้ในการส่งเสริมการเกษตร เพื่อเป็นกรณีตัวอย่างและได้ทราบถึงบทเรียนรูปแบบที่เหมาะสมต่อไป